

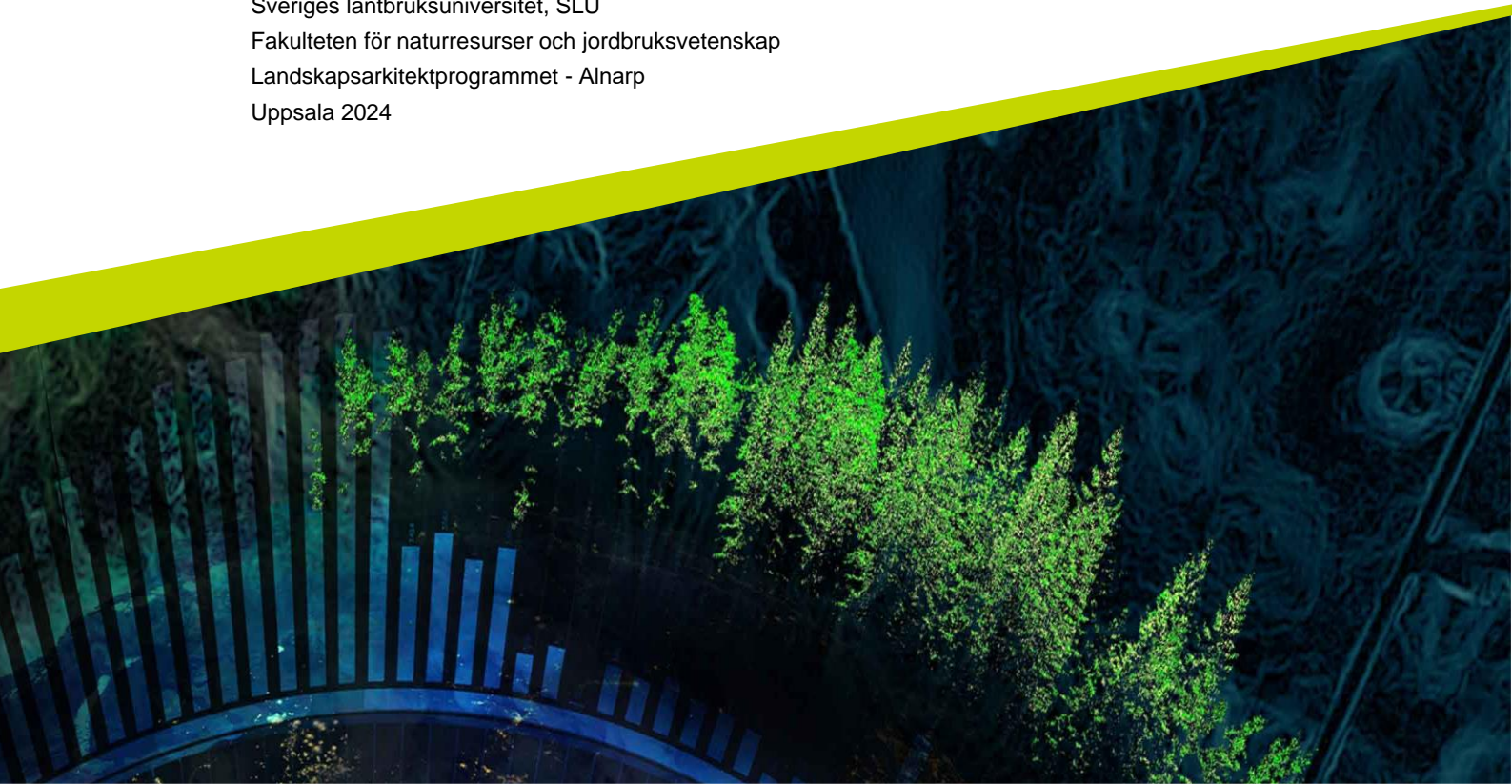

Offentliga aktörers arbete med invasiva arter i Dalarna

Hur påverkas hanteringen av parkslide och
blomsterlupin om de tas upp på en nationell
förteckning?

Elis Kummel Welter

Självständigt arbete • 15 hp
Sveriges lantbruksuniversitet, SLU
Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap
Landskapsarkitektprogrammet - Alnarp
Uppsala 2024

Offentliga aktörers arbete med invasiva arter i Dalarna. Hur påverkas hanteringen av parkslide och blomsterlupin om de tas upp på en nationell förteckning?

Public actors' work with invasive species in Dalarna.

How is the management of japanese knotweed and lupine affected if they are added to a national list?

Elis Kummel Welter

Handledare: Lara Tickle, SLU, institutionen för stad och land
Examinator: Malin Eriksson, SLU, institutionen för stad och land

Omfattning: 15 hp
Nivå och fördjupning: Grundnivå, G2E
Kurstitel: Projekt i landskapsarkitektur
Kurskod: EX0725
Program/utbildning: Landskapsarkitektprogrammet - Alnarp
Kursansvarig inst.: Institutionen för stad och land
Utgivningsort: Uppsala
Utgivningsår: 2024
Upphovsrätt: Alla bilder används med upphovspersonens tillstånd.
Elektronisk publicering: <https://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: invasiva arter, blomsterlupin, parkslide, Dalarna, offentliga aktörer

Sveriges lantbruksuniversitet

Fakulteten för naturresurser och jordbruksvetenskap

Institutionen för stad och land

Avdelningen för landskapsarkitektur

Sammanfattning

Invasiva arter utgör ett allvarligt hot mot biologisk mångfald och är ett växande problem. För att hantera problemet har förordningar som reglerar hur invasiva arter ska hanteras antagits både inom EU och i Sverige. Förordningarna är dock inte heltäckande utan flera invasiva arter är fortfarande oreglerade. Det finns ett förslag på en nationell förteckning över invasiva arter, som om det antas kommer att innebära att fler invasiva arter omfattas av regler och förbud. Reglerna skulle kunna bli så långtgående att markägare förbjuds att ha de invasiva arterna på sina fastigheter. Denna uppsats undersöker hur ett urval av kommuner i Dalarna samt Trafikverket hanterar problemet med invasiva arter i Dalarna idag och vilka möjligheter de har att anpassa sig till eventuella krav på att bekämpa ytterligare ett antal arter. Fokus för uppsatsen ligger på två arter som på olika sätt är svåra att hantera i Dalarna, parkslide och blomsterlupin. Studien har genomförts genom intervjuer av representanter för kommunerna Borlänge, Falun och Leksand samt den statliga myndigheten Trafikverket. Intervjuerna visar att de tillfrågade aktörerna arbetar med kontroll och bekämpning av invasiva arter, men att de tvingas göra strikta prioriteringar av insatserna då ingen av aktörerna har ekonomiska möjligheter att bekämpa samtliga invasiva arter på bred front. Slutsatsen av studien är att det i dagsläget är svårt, för att inte säga omöjligt, att utrota blomsterlupin och parkslide från den mark som förvaltas av kommunerna och Trafikverket. För att lyckas bekämpa arterna i stor skala krävs större ekonomiska satsningar; mer samverkan mellan aktörer; samt mer kunskap om effektiva metoder för bekämpning.

Nyckelord: invasiva arter, blomsterlupin, parkslide, Dalarna, offentliga aktörer

Abstract

Invasive species pose a serious threat to the biological environment and are a well-read problem. To deal with the problem, ordinances have been adopted both within the EU and in Sweden that regulate how invasive species should be dealt with. However, the regulations are not comprehensive, and several invasive species are still unregulated. There is a proposal for a national list of invasive species, which if adopted will mean that more invasive species will be regulated and banned. The rules could be so extensive that landowners are prohibited from having the invasive species on their properties. This essay examines how a selection of municipalities in Dalarna and the Swedish Transport Administration deal with the problem of invasive species in Dalarna today and what opportunities they have to combat an additional number of species. The focus of the essay is the invasive species Japanese knotweed and Large-leaved lupine. The study has been carried out through interviews with representatives of the municipalities of Borlänge, Falun and Leksand as well as the Swedish Transport Administration. The interviews show that actors work to control invasive species, but that they are forced to make priorities for the efforts as none of the actors have the financial means to combat all invasive species on a broad front. The conclusion of the study is that it is currently difficult, if not impossible, to eradicate Large-leaved lupine and Japanese knotweed from the land managed by the municipalities and the Swedish Transport Administration. In order to succeed in combating the species on a large scale, larger financial investments; more collaboration between actors; and more knowledge of effective methods of combat are required.

Keywords: invasive species, Lupine, Japanese knotweed, Dalecarlia, public actors

Innehållsförteckning

Förkortningar och begrepp	5
1. Introduktion	6
1.1 Bakgrund.....	7
1.2 Syfte	12
1.3 Frågeställning.....	12
1.4 Avgränsningar	12
2. Metod.....	13
2.1 Litteraturstudie	13
2.2 Intervjustudie.....	13
2.3 Arkivstudie.....	15
3. Resultat	16
3.1 Borlänge.....	16
3.2 Falun	19
3.3 Leksand.....	20
3.4 Trafikverket	22
4. Diskussion	26
4.1 Intresset för och kunskapen om invasiva växter har ökat.....	26
4.2 Att bekämpa invasiva växter är ett svårt och kostsamt arbete	27
4.3 Samarbete mellan olika aktörer underlättar bekämpning av invasiva arter.....	28
4.4 Metoddiskussion	28
4.5 Vidare forskning	29
4.6 Slutsatser	29
5. Referenser	31
Tack	33
Bilaga 1 – Frågor till kommuner	34
Bilaga 2 – Frågor till Trafikverket	35

Förkortningar och begrepp

EU	Europeiska Unionen
SLU	Sveriges lantbruksuniversitet

Begreppsprecisering

Formas	Forskningsrådet för miljö, areella näringar och samhällsbyggande.

LONA	Lokala Naturvårdssatsningen. Ett bidrag med syftet att stötta kommuners och ideella föreningars långsiktiga naturvårdsengagemang.

Manuell bekämpning	Att bekämpa växter för hand eller med handhållna redskap.

TRIIAS	Forskningsprojekt som genomför tillämpad forskning om bekämpning av invasiva växter i infrastruktur.

1. Introduktion

Invasiva arter har på grund av klimatförändringarna och genom mänsklig inverkan blivit en allvarlig riskfaktor för biologisk mångfald (Pettersson et al. 2016). Fram till nyligen har det inte funnits tydliga bestämmelser som reglerat hur problemet med invasiva arter ska hanteras, och de aktörer som ansvarat för att begränsa spridningen av invasiva arter har varit dåligt samordnade, vilket har försvårat arbetet (ibid.).

Sedan 2014 finns *Europaparlamentets och rådets förordning (EU) nr 1143/2014 av den 22 oktober 2014* om förebyggande och hantering av introduktion och spridning av invasiva främmande arter, som introducerar ett unionsövergripande regelverk avseende kontrollen av invasiva främmande arter (EU-förordning nr 1143/2014). Som komplement till förordningen har en förteckning över invasiva arter tagits fram som redogör för vilka arter förordningen avser (Naturvårdsverket 2019). Sedan förordningen antogs har förteckningen över invasiva främmande arter uppdaterats ett flertal gånger och fler arter har lagts till på listan (Naturvårdsverket 2019). EU-förordningen har i Sverige kompletterats med Förordning (SFS 2018:1939) om invasiva främmande arter som har varit i kraft sedan nyårsdagen 2019.

I Sverige förekommer invasiva arter som inte är med på EU:s förteckning men som bedöms kunna göra stor skada här och med anledning av det har Naturvårdsverket samt Havs- och vattenmyndigheten tagit initiativ till en nationell förteckning över invasiva arter. Syftet är att kunna vidta åtgärder mot dessa arter. Exempel på åtgärder är möjligheten att förbjuda dem, utforma system för tillsyn samt ge markägare ett ansvar att kontrollera arterna. Förslaget till förteckning är ännu inte godkänt utan behandlas av regeringen, ett beslut kan komma under våren 2024. De landlevande växtarter som föreslås vara med på förteckningen är följande:

- Blomsterlupin
- Parkslide, samt dess släktingar hybridslide och jätteslide
- Vresros

- Kaukasiskt fetblad
- Sibiriskt fetblad
- Spärroxbär
- Kanadensiskt gullris samt dess släkting höstgullris

(Naturvårdsverket 2023)

I och med detta troligtvis nära förestående tillägg till Förordning (SFS 2018:1939) finns det anledning att utvärdera om det nuvarande arbetet med att kontrollera invasiva arter är framgångsrikt samt hur väl förberedda markägare är för att ytterligare arter kan komma att omfattas av regler. Dalarna är ett intressant område att studera då blomsterlupinen, som är en av de invasiva arter som är mest skadliga för den biologiska mångfalden (Wessman 2023; Wissman et al. 2016, s. 6) här är ett hot mot ängsmarker samt artrika vägkanter och offentliga aktörer i regionen arbetar för att kontrollera arten (Frihammar et al. 2018). Även parkslide är av intresse att studera då arten trots sin relativt ringa spridning i Dalarna utgör ett problem då den är mycket svår att bekämpa (Naturvårdsverket 2022).

1.1 Bakgrund

1.1.1 Vad är en invasiv art?

Enligt artikel 3.1 i Europaparlamentets förordning 1143/2014 definieras en främmande art som "levande exemplar av en art, underart eller lägre taxonomisk enhet av djur, växter, svampar eller mikroorganismer som introduceras utanför sitt naturliga utbredningsområde, inbegripet alla delar, gameter, frön, ägg och förökningskroppar av dessa arter samt hybrider, sorter eller raser som kan överleva och sedan reproducera sig." Denna definition stämmer in på en stor del av de växter vi i Sverige använder i trädgårdar och inom jordbruket. Att en art är främmande behöver i sig inte innebära problem. Det är först när arten blir invasiv som den är att se som ett hot som behöver hanteras. Europaparlamentets definition av en invasiv främmande art är följande: "främmande art vars introduktion eller spridning har konstaterats hota eller negativt inverka på biologisk mångfald och relaterade ekosystemtjänster" (EU 2014, artikel 3.2). Denna definition är den som används såväl i EU:s förordning som i den svenska förordningen om invasiva främmande arter. I denna uppsats kommer formuleringen "invasiv art" användas, istället för invasiv främmande art.

Det finns dock andra sätt att se på begreppen främmande respektive inhemska flora. Hur den svenska naturen sett ut och vilka växter den består av har ändrats under historiens gång och när man definierar vilka arter som är att se som främmande behöver man välja en punkt i historien där man anser att alla växter var inhemska. För många människor i Dalarna har blomsterlupinen varit en växt som associerats med gammal flora och initiativ till bekämpning har mött motstånd (Frihammar et al. 2018).

Historikern Dolly Jørgensen beskriver hur naturen kan bedömas eller uppfattas enligt tre hållningar: epistemologisk, etisk och estetisk. Den förstnämnda handlar om att naturens sanna kärna står i centrum för hur den uppfattas. Den etiska utgår ifrån vad som är försvarbart och rätt i förhållande till naturen och enligt den estetiska hållningen värderas naturen baserat på hur vacker den är (Jørgensen 2017 se Frihammar et al. 2018, s. 16). Frihammar et al. (2018) argumenterar för att den som är negativt inställd till lupiner antar en epistemologisk eller etisk hållning. Enligt den epistemologiska hållningen är blomsterlupinen inte inhemska och ska därför inte vara här. Enligt den etiska hållningen har människan infört denna växt som påverkar inhemska arter på ett negativt sätt, och det är därför människans ansvar att få bort den. Den som tycker att lupiner är vackra och därför bör få vara kvar antar en estetisk hållning.

1.1.2 Lagstiftning och andra riktlinjer

Reglerna för hur invasiva arter ska hanteras finns både på nationell nivå och EU-nivå. Det är framför allt förordning nr 1143/2014 som reglerar användandet av invasiva arter inom EU. Förordningen gör dock inga anspråk på att vara heltäckande. Det kommuniceras i förordningen att arbetet med att förbjuda potentiellt invasiva arter som ännu inte finns i unionen ska prioriteras före befintliga invasiva arter eftersom förebyggande åtgärder är mer effektiva än att hantera en art som redan är invasiv. I samma förordning föreslås också att ”man bör undersöka möjligheterna till regionalt samarbete mellan medlemsstater som har problem med samma arter som inte i är i stånd att etablera en livskraftig population i en stor del av unionen. Om målen för denna förordning kan uppnås bättre genom åtgärder på unionsnivå kan även dessa arter upptas i unionsförteckningen” (EU 2014, s. 3). EU:s lagstiftning lämnar alltså en del ansvar hos medlemsstaterna att själva hitta samarbeten för att hantera lokalt invasiva arter. Enligt Wissman et al. (2016) har man i Sverige förlitat sig till EU-lagstiftningen i för stor utsträckning vilket gjort att ansvaret för kontrollen av invasiva arter till viss del har fallit mellan stolarna. Utöver det finns det kritik mot lagstiftningen på EU-nivå som grundar sig i att det går för långsamt att förändra den och att lagstiftningen inte tillräckligt väl går att tillämpa på nationell nivå (Wissman et al. 2016, s. 5).

I Sverige kompletteras EU-förordningen av Förordning (SFS 2018:1939) om invasiva främmande arter. Enligt tredje paragrafen i förordningen är Naturvårdsverket ansvarig myndighet när det gäller invasiva arter på land. Länsstyrelsen är den myndighet som beslutar om utrotningsåtgärder av invasiva arter och det är också de som ansvarar för att se till att utrotningsåtgärder av invasiva arter genomförs.

Då Naturvårdsverket är ansvarig myndighet är det relevant att även ta Naturvårdsverkets riktlinjer i beaktande i arbetet med att kontrollera invasiva arter, även om dessa inte är ett lagkrav. Enligt paragraf 5 och 6 i Förordning (SFS 2018:1939) är det Naturvårdsverkets ansvar att göra riskbedömningar och informera regeringen om vilka nya landlevande arter som bör tas upp på EU:s lista över invasiva arter.

Utöver EU:s förteckning över invasiva arter finns det förslag på en nationell förteckning över invasiva arter som Naturvårdsverket och Havs- och vattenmyndigheten har lämnat till regeringen. Om den antas kommer det innebära att bland annat parkslide och blomsterlupin, som idag inte omfattas av några förbud, kommer att kunna omfattas av samma begränsningar som arterna på EU:s förteckning (Naturvårdsverket 2023).

1.1.3 Hur blir en art invasiv?

De arter som vi ser som invasiva här är ofta mindre utbredda i sin ursprungsmiljö. Det är inte helt klarlagt vad som gör att vissa arter sprider sig okontrollerat när de introduceras till ett nytt område. Sannolikt är det en kombination av flera orsaker, exempelvis avsaknad av naturliga fiender, att växterna passar in i nischer som inte är upptagna samt att markanvändningen ändras på ett sätt som gynnar den invasiva arten (Wissman et al. 2016). Klimatförändringarna tros också kunna bidra till att problemen med invasiva arter förvärras. Inte bara för att en temperaturhöjning skulle göra invasiva arter hårdiga längre upp i landet, utan också för att invasiva arter generellt har egenskaper som gör dem bättre lämpade att hantera förändring. (Bradley et al. 2010).

1.1.4 Invasiva arters påverkan på biologisk mångfald

Enligt Millenium Ecosystems Assesment (2005) är invasiva arter globalt ett av de största hoten mot biologisk mångfald. Sverige har med sitt kalla klimat relativt små problem med invasiva arter sett på en nationell skala, men lokalt kan problemen ändå bli stora. En typ av miljö som traditionellt har huserat en mångfald av arter är beteshagarna och slätterängarna (Dániel-Ferreira et al. 2023). Denna typ av markanvändning har kraftigt minskat i nordvästra Europa och de ängar och hagar

som finns bevarade är i många fall små och isolerade i ett intensivt skött odlingslandskap (ibid.). Samtidigt har liknande, sammanhängande biotoper skapats i anslutning till mänsklig infrastruktur, så som vägar, järnvägar och kraftledningsgator. Dessa typer av miljöer kan till viss del kompensera för minskningen av traditionell ängsmark eftersom många arter som är specialiserade på öppna gräsmarker även förekommer här (ibid.). Samtidigt som dessa miljöer agerar tillflyktsort för gräsmarksarter hotas dessa miljöer i sin tur av invasiva arter som riskerar att konkurrera ut den inhemska floran (Wissman et al. 2016, s. 7). Gemensamt för de ängar, hagar och infrastrukturnära marker där gräsmarksarter trivs är att de är näringsfattiga samt att de regelbundet utsätts för störningar i form av slåtter eller bete, vilket hämmar konkurrenskraftiga växter och ger utrymme för mindre konkurrenskraftiga arter att etablera sig (Dániel-Ferreira et al. 2023; Lennartsson & Westin 2019).

Gemensamt för många invasiva arter är att de har egenskaper som ger dem fördelar gentemot de inhemska arterna de konkurrerar med. Exempel på gynnsamma egenskaper är att kunna producera stora mängder frön; att vara betydligt mer snabbväxande; eller att kunna pollineras av en mängd olika pollinerare istället för att vara beroende av några specialiserade pollinatörer (Bradley et al. 2010). De kan också själva påverka marken de växer i och på så vis ändra förutsättningarna för andra arter på platsen. Exempelvis kan lupiner genom kvävefixering öka kvävehalten i marken vilket gynnar lupinen. Detta på bekostnad av andra arter som inte är lika konkurrenskraftiga (Naturvårdsverket u.å.).

1.1.5 Invasiva arter som studeras i denna uppsats

Det finns många arter som anses vara invasiva i Sverige, men detta arbete kommer huvudsakligen fokusera på två arter: blomsterlupin, *Lupinus polyphyllus*, och parkslide, *Reynoutria japonica*. Parkslide har två släktingar som också anses vara invasiva, jätteslide och hybridslide, som inte behandlas i denna uppsats.

Blomsterlupin

Blomsterlupinen kom till Sverige under första halvan av 1800-talet och användes som trädgårdsväxt. Den förvildades snart och uppträdde redan under 1800-talet i vilt tillstånd (Frihammar et al. 2018; Naturvårdsverket u.å.). Blomsterlupinen sprider sig längre sträckor genom att den följer med trädgårdsavfall som transporteras bort från trädgården eller genom att kontaminerade massor förflyttas från diken eller grustag (Naturvårdsverket u.å.).

Blomsterlupinen omfattas idag inte av lagstiftning gällande invasiva arter men räknas av Naturvårdsverket som en invasiv art och är med på Naturvårdsverkets förslag till nationell förteckning över invasiva främmande arter.

Arten är invasiv på grund av en kombination av egenskaper:

- Plantorna sätter stora mängder frön som kan behålla sin förmåga att gro i många årtionden (Wissman et al. 2016).
- Blomsterlupinen är mer attraktiv för pollinerare än inhemska blommor (Naturvårdsverket u.å.).
- Blomsterlupinen kan öka kvävehalten i marken genom kvävefixering vilket både gynnar den och andra kvävekrävande arter på bekostnad av svagväxande ängsväxter som är bättre anpassade för magra jordar (ibid.).

I Dalarna har lupinen haft en stark folklig förankring och associerats med gammaldags flora och midsommar. Känslorna för växten har varit så starka att Trafikverket fått in klagomål och våldsamma reaktioner när de genomfört slåtter på blommande lupiner (Frihammar et al. 2018).

Parkslide

Liksom blomsterlupinen har parkslide en historia som introducerad trädgårdsväxt som sedan spridit sig från trädgårdar och parker, både i direkt anslutning till den ursprungliga växtplatsen och genom att jordmassor innehållande rottdelar från parkslide förflyttats längre sträckor (Naturvårdsverket 2022).

Arten är invasiv på grund av en kombination av egenskaper:

- Parkslide har förmåga att kunna etablera sig på många olika typer av jordar (Naturvårdsverket 2022; Wissman et al. 2016).
- Arten börjar växa tidigt på våren och växer snabbt, vilket gör att den bildar täta bestånd som skuggar ut övrig vegetation. Rötterna utsöndrar ämnen som ytterligare hämmar annan växtlighet (Naturvårdsverket 2022).
- Arten är extremt motståndskraftig mot bekämpning genom att den skjuter iväg rotskott när de överjordiska delarna angrips, den har stora näringsreserver i rötterna som gör att den kan överleva många år av ovanjordisk bekämpning samt att den har hög tolerans mot kemiska bekämpningsmedel (ibid.).
- Parkslide sprids väldigt lätt av misstag då ytterst små rottdelar kan utvecklas till nya plantor (Wissman et al. 2016).

1.2 Syfte

Ett upptagande av parkslide och blomsterlupin på en nationell förteckning över invasiva arter skulle kunna innebära att markägare får samma krav på sig att bekämpa dessa arter som markägare idag har för de arter som är med på EU:s förteckning över invasiva arter (Naturvårdsverket 2023). Syftet med denna uppsats är att undersöka vilka möjligheter kommuner och Trafikverket i Dalarna har att anpassa sin verksamhet för att uppfylla de höjda krav gällande bekämpning som antagandet av en sådan förteckning skulle kunna innebära.

1.3 Frågeställning

Hur skulle offentliga aktörers hantering av parkslide och blomsterlupin påverkas av att arterna tas upp på en nationell förteckning över invasiva arter?

1.4 Avgränsningar

Arbetet begränsas till att undersöka tre kommuner som ligger i anslutning till sjöarna Siljan och Runn i Dalarna: Leksand, Falun och Borlänge, samt Trafikverkets verksamhet i Dalarna. Urvalet är begränsat till kommuner och Trafikverket då de är stora markägare som förvaltar mycket av den öppna mark och de naturreservat där invasiva arter är ett problem.

2. Metod

För att uppnå uppsatsens syfte valdes metoderna litteraturstudie, arkivstudie samt intervjustudie. Litteraturstudien används för att beskriva invasiva arter och hur de påverkar biologisk mångfald. Den ger också en bild av hur lagar och förordningar reglerar de insatser markägare behöver göra.

Intervjustudien syftar till att undersöka hur offentliga aktörer arbetar för att kontrollera invasiva arter och hur de ser på sina möjligheter att bekämpa parkslide och blomsterlupin. Intervjuerna kompletteras med en arkivstudie där ett dokument från Trafikverket studeras.

Utöver blomsterlupin och parkslide kommer även hanteringen av andra invasiva arter att behandlas, framför allt de som är med på EU:s förordning över invasiva arter. Anledningen är att hanteringen av dessa arter får utgöra referenspunkt för vilka kontrollåtgärder man kan förvänta sig ska sättas in mot en art som är med på en förteckning över invasiva arter med tillhörande regler och begränsningar.

2.1 Litteraturstudie

För att beskriva vad invasiva arter är och ge en överblick kring hur de fungerar och varför de blir invasiva genomförs en litteraturstudie. Litteraturstudien ger också svar på varför invasiva arter utgör en fara för biologisk mångfald och därför behöver kontrolleras. Den ger även en grundläggande förståelse för de förordningar som reglerar hanteringen av de invasiva arter som är med på EU:s förteckning över invasiva arter och som i framtiden också kan gälla för de arter som är med på en nationell förteckning över invasiva arter. Resultatet av litteraturstudien används enbart till introduktions- och metodkapitlen, inte till resultatet.

2.2 Intervjustudie

För att ta reda på hur aktörerna arbetar med invasiva arter genomförs semi-strukturerade intervjuer enligt Brymans (2018) metod. Ett antal representanter för

kommuner i Dalarna samt Trafikverket kontaktas och erbjuds vara med på intervju om invasiva arter. Intervjuerna utgår från ett antal i förhand bestämda frågor men utrymme finns att ta upp nya frågor under intervjuerna. Anledningen till att genomföra intervjuer, istället för exempelvis enkäter, är att det ger möjlighet att följa upp nya frågor som kommer fram under samtalet, samt reda ut eventuella missförstånd (Ejvegård 2009). Det ger också större möjlighet att gå djupare i frågorna och få fullständigare svar (ibid.).

2.2.1 Semi-strukturerad intervju som metod

Den semi-strukturerade intervjun skiljer sig från den strukturerade på det sätt att intervjun inte enbart avhandlar på förhand tydligt definierade frågor, utan istället utgår från ett antal frågeställningar för att sedan kunna gå vidare till nya frågor och ämnen som intervjupersonen tycker är intressant (Bryman 2018). I denna uppsats användes semi-strukturerade intervjuer både för att respondenterna skulle ha utrymme att ta upp intressanta ämnen, och för att få ett brett underlag till resultatet. Ett bredare underlag från intervjuerna gav en viss flexibilitet att justera uppsatsens syfte och frågeställning även efter att intervjuerna var genomförda.

2.2.2 Genomförande

Ett urval på fyra kommuner samt Trafikverket kontaktades och erbjöds vara med på en intervju. Två medelstora kommuner, Falun och Borlänge, som båda har över 50 000 invånare, samt två små kommuner, Leksand och Rättvik, som båda har 10-20 000 invånare (Statistiska Centralbyrån 2022). Urvalet gjordes dels med hänsyn till kommunernas storlek, med avsikten att kommuner av olika storlek skulle vara representerade, dels med tanke på att de ligger relativt nära varandra och skulle kunna ha liknande problem.

2.2.3 Respondenter

Intervjuer genomfördes med en kommunekolog från Leksands kommun, en kommunbiolog från Falu kommun samt en kommunbiolog från Borlänge kommun. Ingen intervju genomfördes med representant från Rättviks kommun, då de inte svarade på förfrågan. Två representanter för Trafikverket intervjuades, en före detta nationell samordnare för landskapsfrågor, samt en naturmiljöspecialist. Samtliga intervjuade representanter har godkänt att deras svar används i uppsatsen.

2.2.4 Analys av data

Resultaten av intervjuerna redovisas under följande rubriker:

- Nuvarande metoder för kontroll av invasiva arter
- Svårigheter i arbetet med att kontrollera invasiva arter
- Skillnader i hanteringen av arter på EU:s förteckning över invasiva arter jämfört med parkslide och blomsterlupin
- Samarbeten mellan aktörer

2.3 Arkivstudie

Som ett komplement till intervjustudien genomfördes en mindre arkivstudie. Denna syftade till att komplettera svaren i intervjuerna och endast dokument som de intervjuade representanterna hänvisade till i sina svar studerades. Endast ett dokument inkluderades i resultatet, Trafikverkets interna dokument "Invasiva arter som ska bekämpas".

3. Resultat

I detta kapitel redovisas resultatet av intervjustudien och arkivstudien. Resultatet redovisas aktör för aktör under rubrikerna beskrivna i metodkapitlet.

3.1 Borlänge

I detta avsnitt redovisas resultatet av intervjun med representanten för Borlänge kommun, fördelat på de teman som beskrivs under metodkapitlet. Syftet är att redogöra för hur Borlänge kommun arbetar med invasiva arter idag samt hur de skulle kunna anpassa sina skötselåtgärder om blomsterlupin och parkslide tas upp på en nationell förteckning över invasiva arter. I Borlänge har kommunbiologen intervjuats den 16 februari 2024 och samtliga påståenden i detta avsnitt är baserade på denna intervju.

3.1.1 Nuvarande metoder för kontroll av invasiva arter

I Borlänge kommun har man arbetat med kontroll av invasiva arter sedan 2019 då Länsstyrelsen blev tillsynsmyndighet för invasiva arter på EU:s förteckning. Även före det skedde enstaka rensningar vid särskilt känsliga områden som naturreservat och nära bestånd av den fridlysta mosippan, samt viss inventering av invasiva arter. I och med att Förordning (SFS 2018:1939) trädde i kraft 2019 blev Länsstyrelsen tillsynsmyndighet gällande invasiva arter och de informerade då om de lagkrav kommunen i egenskap av markägare hade på sig. Därefter började kommunen ta större initiativ för att kontrollera de invasiva arterna, bland annat genom att söka medel för att kunna anställa sommarjobbare specifikt för manuell bekämpning av invasiva arter. Framför allt bekämpades jättebalsamin som är med på EU:s förteckning över invasiva arter.

Parkslide har kommunen försökt bekämpa genom att bryta av stammarna och täcka plantorna med presenning. Metoden har inte fungerat utan parksliden har växt upp på nytt genom presenningen.

Man har genomfört inventeringar på kommunens mark, både av områden med invasiva arter och av områden med hög artrikedom. Utöver det har kommunen också gjort bekämpningsåtgärder som framför allt inriktats på att ta bort invasiva arter som hotar artrika miljöer, samt att ta bort bestånd av arter som är med på EU:s förteckning. Blomsterlupin har man gjort en del insatser mot i form av slaghackning av ytor med mycket lupin tidigt på säsongen så att blomsterlupinerna inte har hunnit sätta frö än. Att bekämpa samtliga invasiva arter på samtliga platser anser kommunbiologen är en för stor uppgift som kostar för mycket och det finns därför inga ambitioner att få bort invasiva arter helt från kommunens mark.

Några gånger har representanter från kommunen varit med i den lokala tidningen och pratat om deras arbete med invasiva arter, men över lag har man inte arbetat med information och samverkan med allmänheten i så stor utsträckning, då det upplevts svårt att komma igenom mediebruset och nå fram till allmänheten.

3.1.2 Svårigheter i arbetet med att kontrollera invasiva arter

Kommunbiologen uppger att ett problem är att arter sprids omedvetet genom både markarbeten och privatpersoners ageranden. Som exempel ges en privatperson som breddade en väg intill en fastighet där parkslide växer. Massor flyttades in i skogen och nu finns det ett bestånd av parkslide även där. Liknande spridning har skett även vid arbeten utförda av Trafikverket. Ett exempel på det som tas upp är att Trafikverket vid släntning i anslutning till en rondell flyttade massor från slänten närmast vägen och lade dem längre bort från vägen, inne i ett naturreservat. I massorna fanns blomsterlupin som följde med och hamnade inne i naturreservatet. Trafikverket har därefter behövt bekämpa detta bestånd av lupiner. En liknande incident inträffade i grannkommunen Gagnef där Trafikverket vid ett vägarbete flyttade massor innehållande lupiner och lade dem på en yta där det växte mosippor.

Ett problem som tas upp är att även om vissa invasiva arter är med på EU:s förteckning och alltså måste kontrolleras, så verkar det inte finnas några riktiga konsekvenser för den markägare som inte följer reglerna. Kommunbiologens uppfattning är att det som driver kommunen och andra markägare att hantera problemet med invasiva arter är egna, frivilliga initiativ samt hot om böter från Länsstyrelsen. Det verkar dock inte komma några större konsekvenser från Länsstyrelsens sida än ett informationsutskick om att man har invasiva arter på sin mark som man behöver vidta åtgärder mot.

På frågan om hur kommunens arbetssätt kan förändras om en nationell förteckning över invasiva arter antas i Sverige svarar kommunbiologen att hen har svårt att se att parkslide kan tas upp på en förteckning och omfattas av krav på bekämpning innan man har hittat bra metoder för bekämpning av arten.

Ytterligare ett problem är att det inte finns möjlighet att söka pengar för att bekämpa de invasiva arter som är på EU:s förteckning, vilket innebär att kommunerna behöver bekosta dessa åtgärder med egna medel. Kommunbiologen tycker att kostnaderna för att hantera invasiva arter är ett problem och efterfrågar mer ekonomiskt stöd för att kunna genomföra bekämpningsåtgärder. Hen säger: "Vill man att det ska hända, då ska det finnas resurser."

3.1.3 Skillnader i hanteringen av arter på EU:s förteckning över invasiva arter jämfört med parkslide och blomsterlupin

Även om parkslide skulle tas upp på en nationell förteckning så ser inte kommunbiologen att det skulle förändra hur man hanterar arten, då hen inte känner sig trygg med att de metoder som finns tillgängliga för att bekämpa arten är tillräckligt tillförlitliga. Eftersom parkslide har egenskaper som gör att den kan sprida sig snabbt om man utsätter den för ett misslyckat bekämpningsförsök finns det anledning att vara försiktig.

Blomsterlupin tror kommunbiologen att man skulle kunna göra mer insatser mot än vad man gör idag, om det kom ett lagkrav på det, men det är stora kostnader associerade med ökade insatser mot invasiva arter. Kommuner kan söka LONA-bidrag för att inventera och bekämpa invasiva arter som inte finns med på EU:s förteckning över invasiva arter, dock går det inte att söka bidrag för de arter man är skyldig att bekämpa. De senaste åren har de tillgängliga medlen att söka via LONA minskat.

3.1.4 Samarbeten mellan aktörer

Kommunen har i viss utsträckning arbetat med att informera privatpersoner om att de bör undvika att störa parkslide för att minimera risken att arten sprids.

Skötseln av kommunens mark genomförs huvudsakligen av det kommunala bolaget Borlänge Energi.

Kommunbiologen tar upp att det är mycket administration kopplat till hanteringen av de invasiva arterna som är med på EU:s förteckning över invasiva arter. Hen föreslår att Länsstyrelsen skulle ta över ansvaret för att hantera alla invasiva arter inom länet för att minska administrationen hos varje enskild kommun.

3.2 Falun

I detta avsnitt redovisas resultatet av intervjun med representanten för Falu kommun, fördelat på de teman som beskrivs under metodkapitlet. Syftet är att redogöra för hur Falu kommun arbetar med invasiva arter idag samt hur de skulle kunna anpassa sina skötselåtgärder om blomsterlupin och parkslide tas upp på en nationell förteckning över invasiva arter. Faluns kommunbiolog intervjuades den 7 februari 2024 och alla påståenden i detta avsnitt är baserade på denna intervju.

3.2.1 Nuvarande metoder för kontroll av invasiva arter

Kommunen kartlägger utbredningen av de invasiva arter som de känner till finns inom kommunen. Dessa är parkslide, blomsterlupin, jättebalsamin, jätteloka och kanadensiskt gullris. Nya lokaler där dessa arter etablerat sig identifieras huvudsakligen genom att privatpersoner rapporterar in fynd antingen direkt till kommunen eller via Artportalen.

Bekämpning av jätteloka görs genom värmebehandling med hetskum i de fall där det handlar om större bestånd. Detta utförs av en inhyrd, specialiserad entreprenör och kommunen har använt sig av den här metoden i två år. Mindre bestånd hanterar kommunen med egen personal genom manuell bekämpning, dels genom att gräva upp plantor, dels genom att klippa bort blommor från de plantor som man inte grävt upp. Denna metod har fungerat bra, några av bestånden har utrotats, men kommunekologen förtydligar att platserna måste besiktigas regelbundet även fortsättningsvis för att man snabbt ska kunna hantera nya plantor som eventuellt gror.

3.2.2 Svårigheter i arbetet med att kontrollera invasiva arter

Kommunbiologen i Falu kommun framhåller liksom flera andra av de intervjuade att det kostar för mycket för kommunerna att genomföra omfattande bekämpningsåtgärder på egen hand. Hen kommenterar också att man tidigare har sökt LONA-bidrag men att man 2023 och 2024 inte har kunnat få bidrag på grund av att Naturvårdsverket har tilldelats mindre pengar av regeringen. För att bättre kunna möta hotet som de invasiva arterna innebär efterlyser kommunbiologen möjligheten att söka pengar för att bekämpa de arter som man har lagkrav på sig att bekämpa.

Enligt Falu kommuns kommunbiolog är det tydligt att invasiva arter i stor utsträckning sprids från privata trädgårdskomposter. Hen uppskattar att 90% av alla bestånd av jättebalsamin på kommunens mark kommer från en kompost i en villaträdgård varifrån den sedan spritt sig ut på kommunal mark.

3.2.3 Skillnader i hanteringen av arter på EU:s förteckning över invasiva arter jämfört med parkslide och blomsterlupin

Bekämpningsåtgärder är idag enbart inriktade på de arter som är med på EU:s förteckning över invasiva arter. De växter på förteckningen som förekommer på Falu kommuns mark är jättebalsamin och jätteloka. Det är arter man har ambitionen att utrota från kommunal mark. De övriga tre arterna har man inget lagkrav på sig att hantera och man har inte heller resurser att bekämpa dem, men kommunen har ambitionen att hålla dem borta från känsliga områden och naturreservat. Det finns inga ambitioner om att utrota arterna eftersom de redan idag är väldigt spridda, vilket illustreras tydligt av detta citat från kommunbiologen: ”Lupiner ser vi väl nästan som förlorat, och kanadensiskt gullris också.”

När intervjun kommer in på en kommande nationell förteckning över invasiva arter svarar kommunbiologen att det ska bli intressant att se hur mycket de tagit i gällande de väldigt spridda arterna, exempelvis blomsterlupin i Dalarna och parkslide i sydvästra Sverige. Hen har svårt att se att det skulle bli lika hårda regler som för arterna på EU:s förteckning, eftersom det skulle bli enorma konsekvenser för de markägare som har stora bestånd av arterna, särskilt av parkslide som är svår att bekämpa.

3.2.4 Samarbeten mellan aktörer

Kommunen får information om förekomst av invasiva arter på två sätt, antingen genom kommunens felanmälningssystem eller via artportalen. Båda kanalerna fungerar på så vis att användare kan skicka in observationer de gjort och sedan hamnar observationen i en databas. Vilken privatperson som helst kan skicka in observationer till felanmälningssystemet eller till artportalen. Kommunen får alltså hjälp från privatpersoner med inventeringen av invasiva arter på kommunens mark.

3.3 Leksand

I detta avsnitt redovisas resultatet av intervjun med representanten för Leksands kommun, fördelat på de teman som beskrivs under metodkapitlet. Syftet är att redogöra för hur Leksands kommun arbetar med invasiva arter idag samt hur de skulle kunna anpassa sina skötselåtgärder om blomsterlupin och parkslide tas upp på en nationell förteckning över invasiva arter. Leksands kommunekolog intervjuades den 7 februari 2024 och alla påståenden i detta avsnitt är baserade på den intervjun.

3.3.1 Nuvarande metoder för kontroll av invasiva arter

I Leksand började man redan 2015 med att informera om problemen som är associerade med blomsterlupiner. På den tiden var den allmänna inställningen till lupiner mer positiv än idag och kommunekologen på Leksands kommun minns att människor kunde säga saker som ”det är ju en kulturväxt, det är ju en aktad gammaldags blomma”. Informationssatsningarna gav dock resultat och man har nu ett större folkligt stöd i bekämpningen av lupinerna. Kommunekologen har uppfattningen att även de som värnar blomsterlupinen oftast är mottagliga för information om varför arten är problematisk och kan i många fall omvändas till att istället vilja bekämpa lupinerna. Det pratas mer om invasiva arter idag och jämfört med tidigare är fler människor medvetna om problemen de orsakar.

3.3.2 Svårigheter i arbetet med att kontrollera invasiva arter

Kommunekologen tar upp att det är svårt att helt utrota de arter som har långlivade frön. Ett exempel som nämns är jättelokan som trots årliga bekämpningsåtgärder återkommer i stenrösen och liknande, där fröna kan gro skyddade från bete och slåtter. För att framgångsrikt utrota beståndet krävs många år av kontinuerlig kontroll och bekämpning.

Leksands kommunekolog berättar att parkslide är en art som är svår att bekämpa när den etablerat sig. Nyplanterade plantor verkar enligt kommunekologen kunna bekämpas genom kontinuerlig nedklippning, men för att döda en etablerad växt krävs värmebehandling av rötterna som enbart kan utföras med specialiserade maskiner.

3.3.3 Skillnader i hanteringen av arter på EU:s förteckning över invasiva arter jämfört med parkslide och blomsterlupin

Kommunekologen har erfarenhet av att arbeta med kontroll av invasiva arter både före och efter att Förordning (SFS 2018:1939) om invasiva främmande arter trädde i kraft i Sverige. Hen upplever att lagkravet på att en del invasiva arter måste hanteras har haft en positiv inverkan på möjligheterna att hantera dem. Tack vare reglerna finns det idag entreprenörer som är specialiserade på att ta bort de invasiva arter som är med på EU:s förteckning och Naturvårdsverket har mycket information om tillvägagångssätt för att hantera arterna. Kommunen arbetar med att kontrollera både lupin och de invasiva arter som är med på EU:s förteckning.

3.3.4 Samarbeten mellan aktörer

Själva bekämpningen av lupiner i Leksand sker i många fall med hjälp av byföreningar och fåbodföreningar som tar egna initiativ till att bekämpa invasiva

arter på den gemensamma marken och får stöd i form av sopsäckar och hjälp med bortforsling av kommunen. Flera byar har blivit av med nästan alla lupiner på sin mark tack vare dessa insatser.

3.4 Trafikverket

I detta avsnitt redovisas resultatet av intervjun med representanterna för Trafikverket, fördelat på de teman som beskrivs under metodkapitlet. Syftet är att redogöra för hur Trafikverket arbetar med invasiva arter idag samt hur de skulle kunna anpassa sina skötselåtgärder om blomsterlupin och parkslide tas upp på en nationell förteckning över invasiva arter. En pensionerad nationell samordnare för landskapsfrågor (i texten kallad samordnaren) intervjuades den 16 februari 2024 och en naturmiljöspecialist på Trafikverket intervjuades den 20 februari 2024. Alla påståenden i detta avsnitt är baserade på dessa två intervjuer samt det interna dokument som samordnaren delat med sig av i samband med intervjun.

3.4.1 Nuvarande metoder för kontroll av invasiva arter

Trafikverkets ledning tog i februari 2016 beslut enligt dokumentet ”Invasiva arter som ska bekämpas”, att bland andra blomsterlupin, parkslide, jätteslide och jätteloka ska bekämpas och att åtgärder ska vidtas för att undvika att de sprids till nya platser. Man fastslog också att det är särskilt viktigt att just dessa fyra arter hanteras, då ”arterna sprider sig snabbt, är svåra att bekämpa och medför negativa effekter för biologisk mångfald. Det är komplicerat och dyrt att bekämpa dessa arter” (Trafikverket 2016).

Trafikverket har alltså sedan flera år haft insikt i problemet med invasiva arter, men enligt Trafikverkets samordnare tar det lång tid för effekten av detta strategiska beslut att synas i Trafikverkets verksamhet i fält. När det strategiska beslutet om bekämpning av invasiva arter togs, fanns det enligt samordnaren inte tillräcklig vetenskaplig grund för att besluta kring några konkreta åtgärder. För att åtgärda det tog Trafikverket initiativ till tre forskningsprojekt som tillsammans med Formas gjordes i samarbete med Stockholms universitet, Karlstads Universitet och Lunds universitet. Samordnaren berättar att allt eftersom dessa forskningsprojekt avlutas följer Trafikverket upp dem genom TRIAS-projektet, där forskningsresultaten testas och utvärderas i Trafikverkets praktiska verksamhet. Den senaste publikationen som TRIAS-projektet genererade kom 2023.

Ytterligare ett problem 2016 var att man inte hade en överblick över hur situationen med invasiva arter såg ut och man började därför med att lägga in ett direktiv om

att samtliga vägsträckor ska inventeras med fokus på invasiva arter inför varje ny upphandling av driftentreprenörer.

Naturmiljöspecialisten berättar att Trafikverkets ambition är att de ska veta var det finns invasiva arter inom deras områden och att arterna inte ska spridas inom deras anläggning. I praktiken innebär detta olika åtgärder beroende på vilken invasiv art det handlar om. Parkslide har man inget effektivt sätt att bekämpa så den hanterar man genom att undvika slåtter där parkslide växer, eftersom slåtter kan provocera parkslide att sprida sig. Trafikverket utför inte åtgärderna med egen personal utan all skötsel görs av upphandlade entreprenörer. Enligt naturmiljöspecialisten regleras vilka åtgärder som ska genomföras gällande invasiva arter i de avtal som entreprenörerna arbetar efter. Hen berättar också att kontraktsmaterialet som avtalen grundar sig på uppdateras varje år och att fokuset på invasiva arter succesivt har ökat allt eftersom Trafikverket har fått bättre kunskap. Avtalen löper under ett antal år men när de uppdateras blir alltså kraven på att arbeta mot invasiva arter högre.

Naturvårdsspecialisten berättar att de har arbetat med bekämpning av blomsterlupin sedan 2017 genom att manuellt gräva upp plantor samt genom att schakta bort det översta jordlagret. Insatserna har effekt och man ser en minskning i mängden lupiner, men de försvinner inte helt.

3.4.2 Svårigheter i arbetet med att kontrollera invasiva arter

Ett problem uppstår när Trafikverket behöver lägga mer pengar på kontroll av invasiva arter. Pengarna till dessa insatser tas från samma budget som ska räcka även till andra naturvårdsinsatser, och när summan som krävs för att hantera invasiva arter ökar så minskar samtidigt de tillgängliga medlen till andra naturvårdande projekt. Detta problem tar både samordnaren och naturmiljöspecialisten upp när de intervjuas.

I intervjun med samordnaren kommer ämnet om hur den politiska styrningen av Trafikverket påverkar myndighetens verksamhet upp och hen nämner att Trafikverkets miljöbudget nyligen har dragits ned. På frågan ”Är det stor skillnad på nuvarande regering och den förra?” svarar hen att ”den förra var ju åtminstone intresserad, den här är ju bara, miljö vadå?”

Trafikverket är en väldigt stor organisation och enligt samordnaren är det så trögt att genomföra förändringar i organisationen att det kan ta 10 år från att ledningen tar ett beslut till att beslutet är implementerat och fungerar i praktiken.

Blomsterlupin anser man är så pass allmänt spridd att Trafikverket enligt naturmiljöspecialisten inte kan bekämpa arten i den utsträckning de skulle vilja.

Även jättebalsamin, som redan idag omfattas av EU:s regler och bör bekämpas, anser man är så spridd att det är orimligt att ha ambitionen att utrota den. Naturmiljöspecialisten beskriver att en försvårande omständighet när det gäller båda dessa arter är att de ofta finns både inom och utanför vägområdet på samma plats. Trafikverket har inte möjlighet att genomföra insatser på mark som inte tillhör dem och att genomföra ett projekt i samverkan med markägaren intill innebär extra arbete och administration. Samtidigt är det ineffektivt att bekämpa ett bestånd enbart på Trafikverkets mark och lämna de plantor som växer intill, eftersom beståndet då sprider sig tillbaka in på Trafikverkets område. De enda områden där man idag satsar på bekämpning av blomsterlupin är i vägkanter med hög artrikedom samt i anslutning till naturreservat eller Natura 2000-område.

Ytterligare ett problem kopplat till blomsterlupin är att slåttens av vägkanter, om den inte görs tidigt på året innan blomsterlupinerna satt frön, kan bidra till att sprida blomsterlupinens frön. Samtidigt rekommenderas en sen slåtter för att gynna andra blommande arter i vägkanterna. Både samordnaren och naturmiljöspecialisten tar upp denna kollision mellan ambitionen att gynna inhemska ängsväxter och ambitionen att inte gynna blomsterlupinen. Naturmiljöspecialisten lägger till att det innebär alldeles för stora kostnadsökningar att slå olika delar av samma vägsträcka vid olika tidpunkter för att slå lupinerna tidigt och de inhemska arterna sent. Det alternativ som finns är att slå hela vägsträckor tidigt, om man ser att det finns mycket lupiner där.

3.4.3 Skillnader i hanteringen av arter på EU:s förteckning över invasiva arter jämfört med parkslide och blomsterlupin

Då Trafikverket har tagit ett eget beslut om vilka invasiva arter man behöver hantera som inte är baserat på EU:s förteckning över invasiva arter, och både blomsterlupin och parkslide är med på denna lista, är det i teorin inte någon skillnad på hur man hanterat arterna enligt samordnaren. Hen berättar dock att man länge har gjort punktinsatser mot jätteloka om kommuner har rapporterat att det finns jätteloka inom Trafikverkets områden.

3.4.4 Samarbeten mellan aktörer

I sitt arbete med att hitta metoder och arbetssätt som fungerar för att kontrollera invasiva arter har Trafikverket samarbetat med flera universitet för att genomföra forskning på området berättar samordnaren. Hen nämner också att man har fått information från kommuner om bestånd av invasiva arter på Trafikverkets mark som Trafikverket sedan kunnat göra insatser mot.

Naturmarksspecialisten berättar att Trafikverket är med på myndighetsträffar där de samverkar med Länsstyrelsen och kommuner för att komma fram till gemensamma lösningar. Bland annat arbetar man i samverkan med Borlänge kommun för att bekämpa ett bestånd av jätteloka som brett ut sig på Trafikverkets mark i anslutning till en bangård samt på kommunens mark.

En del entreprenörer som har hand om driften av Trafikverkets vägsträckor är intresserade av hur man kan effektivisera bekämpningen av invasiva arter, berättar naturmiljöspecialisten. Ett exempel är en entreprenör i Dalarna som kommit på en egen lösning för att effektivisera rensning av blomsterlupiner och som ska testa denna nya metod i samarbete med Trafikverket under sommarsäsongen som kommer.

4. Diskussion

Nedan diskuteras resultatet under några olika punkter.

4.1 Intresset för och kunskapen om invasiva växter har ökat

Av resultatet går det att tyda att flera av de undersökta aktörerna är i en förändringsprocess där de lägger mer fokus på kontroll av invasiva arter än tidigare. Med få undantag svarar de att de har utökat sina insatser de senaste åren och nya metoder har antingen prövats nyligen eller kommer att prövas inom kort. Det går också att se att de undersökta aktörernas uppfattning är att allmänhetens kunskap om problematiken med invasiva arter har ökat. För den som söker information om invasiva arter och hur de bekämpas finns det idag en hel del kunskapsresurser, inte minst i form av Naturvårdsverkets informationsmaterial. Med andra ord har många av de önskemål om höjda ambitionsnivåer och bättre stöd från myndigheter som tidigare studier efterfrågat gått i uppfyllelse.

Att allmänhetens intresse och kunskap kring invasiva arter har vuxit kan ha bidragit till att människor reviderat sin bild av vad lupiner är. I avsnitt 1.1.1 i denna uppsats beskrivs hur lupinen tidigare haft en stark folklig förankring i Dalarna och att initiativ att bekämpa den möttes av motstånd, något som bekräftades i intervjun med kommunekologen i Leksand. Genom att informera allmänheten om faran som lupiner utgör mot biologisk mångfald vände opinionen i många fall till lupinens nackdel. Det går här att fundera kring Jørgensens tre hållningar gentemot naturen: den epistemologiska, den etiska och den estetiska. Den som har en epistemologisk hållning gentemot naturen baserar sin inställning till olika arter på sin egen uppfattning om vad som är naturens sanna kärna. Blomsterlupin, som associeras med gammaldags flora i Dalarna, kan således värnas av den med en epistemologisk hållning. Genom den typ av informationskampanjer som Leksands kommun har genomfört kan man hjälpa allmänheten att förstå att blomsterlupinen inte har en långvarig historia i Dalarna, och dessutom utgör en fara för de arter som faktiskt är inhemska. Det går därmed för den med en epistemologisk hållning att byta åsikt kring blomsterlupinen utan att personen behöver byta grundläggande hållning

gentemot naturen. Detta är en förändring som kan antas vara enklare att lyckas med än att övertyga en person med exempelvis en estetisk hållning i relation till naturen att överge sin hållning.

4.2 Att bekämpa invasiva växter är ett svårt och kostsamt arbete

En uppfattning som samtliga aktörer delar är att bekämpning av invasiva arter är ett väldigt kostsamt arbete. Därför prioriterar man och gör framför allt insatser mot invasiva arter på områden som man anser är särskilt skyddsvärda. Detta kan exempelvis vara områden med hög artrikedom eller naturreservat. Flera av kommunerna har dock högre ambitioner när det gäller de arter som är med på EU:s förteckning över invasiva arter och bekämpar dem med målet att utrota arterna helt från kommunens mark. Frågan är om det går att inkludera parkslide och blomsterlupin på en nationell förteckning över invasiva arter och ha samma ambitionsnivå även för de arterna?

I intervjuerna framkommer det att representanter för både Trafikverket och Falu kommun anser att blomsterlupin är så pass spridd att det inte går att utrota arten. Representanten för Borlänge är aningen mer positiv, men anser att det krävs betydligt mer ekonomiskt stöd än vad kommunerna får idag för att åstadkomma ett sådant resultat. Samtidigt vittnar de intervjuade representanterna om att det politiska engagemanget för miljöinsatser har sjunkit efter senaste regeringsskiftet, och det finns nu mindre statliga pengar att söka både för att bemöta hotet från invasiva arter och för att genomföra andra naturvårdande insatser. Om även blomsterlupin och parkslide skulle omfattas av krav på bekämpning så finns det en risk att samtliga medel som är öronmärkta för naturvårdssatsningar används till att bekämpa invasiva arter på bekostnad av andra naturvårdsprojekt.

I intervjuerna framkommer det att det i praktiken är frivilligt att hantera de invasiva arter som är med på EU:s förteckning, eftersom konsekvenserna av att inte följa reglerna verkar vara nära obefintliga. Det är alltså möjligt att det inte kommer att bli någon större förändring när den nationella förteckningen över invasiva arter antas. Markägares frivilliga initiativ att hantera invasiva arter verkar vara avgörande oavsett om arten är reglerad eller inte. För att förteckningarna ska ha önskad effekt krävs det att det blir konsekvenser för den som inte följer reglerna. Samtidigt kan man se att många kommuner har högre ambitioner när det gäller arterna på EU:s förteckning. För den markägare som vill göra rätt är det kanske en tillräckligt tydlig signal att en invasiv art börjar regleras, även utan att felaktig hantering genererar böter.

För bekämpning av parkslide krävs det mer kunskap om vilka metoder som är effektiva. Idag är det få aktörer som har förtroende för de metoder som finns tillgängliga för bekämpning utan fokus ligger istället på att undvika att arten sprider sig ytterligare. Det är svårt att se att det skulle gå att ställa krav på att bekämpa parkslide innan det finns säkra och effektiva metoder tillgängliga för att genomföra bekämpning.

4.3 Samarbete mellan olika aktörer underlättar bekämpning av invasiva arter

I Leksand har man gjort lyckade insatser mot blomsterlupin, och enligt kommunekologen finns det områden som är mer eller mindre fria från lupiner. Detta har dock inte åstadkommit genom att kommunen har genomfört bekämpningsinsatser, utan genom att engagerade medborgare har gått samman och bekämpat blomsterlupinerna i sitt närområde.

Många av de invasiva arterna sprider ut sig på stora områden och ett och samma bestånd kan sprida ut sig på flera fastigheter med flera olika fastighetsägare. Det är möjligt att kontrollera och bekämpa dessa bestånd genom att de olika markägarna samarbetar, men det krävs att man faktiskt får till stånd ett samarbete för att insatserna ska ha god effekt. Exemplet från Leksand visar att sådana samarbeten är möjliga men det lär vara en utmaning att få till liknande lösningar överallt. För en stor och utspridd markägare som Trafikverket ställer det också höga krav på deras administrativa resurser då deras fastigheter gränsar till oerhört många andras.

4.4 Metoddiskussion

Syfte och frågeställning för denna uppsats har ändrats under arbetets gång. Dels på grund av att nya infallsvinklar visade sig vara mer intressanta än de som formulerats vid arbetets början, dels för att delar av den ursprungliga frågeställningen visade sig vara för omfattande för att kunna besvaras i en uppsats av en så ringa omfattning. Intervjufrågorna formulerades och skickades ut till respondenterna i ett tidigt skede av arbetet, och även om frågeställningen hann utvecklas till viss del innan intervjuerna hölls så skrevs den slutliga frågeställningen efter att samtliga intervjuer hade genomförts. För att på bästa sätt besvara frågeställningen hade det varit fördelaktigt om intervjuerna hade gjorts med den slutliga frågeställningen i åtanke. Dock gjorde användandet av semistrukturerad intervju som metod att svaren ofta blev betydligt bredare än frågan som ställdes, vilket gjorde att

intervjumaterialet ändå kunde användas för att besvara en något modifierad frågeställning.

Resultatet i denna uppsats är helt baserat på intervjuerna av fem respondenter som företräder en statlig myndighet och tre kommuner. Det är möjligt att det är ett för litet urval för att kunna generera ett tillförlitligt resultat. Ytterligare en kommun tillfrågades om intervju men svarade inte och tillfrågades heller inte igen. Det finns en möjlighet att kommunen som inte svarade på förfrågan hade svarat annorlunda på intervjufrågorna än de övriga tillfrågade. Alltså kunde det ha varit fördelaktigt om större ansträngningar hade gjorts för att få kontakt även med den kommunen.

Resultatet skulle vara tillförlitligare om det hade baserats på ett bredare underlag, antingen intervjuer med fler kommuner i Dalarna, eller att intervjuerna kompletterades med en litteraturstudie eller utförligare arkivstudie än vad som gjordes i detta arbete.

4.5 Vidare forskning

Det är möjligt att en nationell förteckning över invasiva arter kommer att antas inom en snar framtid. När den antas vore det intressant att studera hur arterna på förteckningen regleras och hur de offentliga aktörerna anpassar sig till det nya regelverket. Det finns också anledning att följa upp hur det statliga ekonomiska stödet för kontroll av invasiva arter och andra naturvårdsinsatser kommer att utvecklas framöver och undersöka om den ekonomiska styrningen är i linje med implementeringen av nya regelverk kring invasiva arter.

En metod som verkar kunna vara effektiv mot välspridda invasiva arter är samverkan mellan privatpersoner som bekämpar växterna i sina närområden. Det skulle vara intressant att studera hur allmänheten kan motiveras att arbeta för att bidra till bekämpningen av invasiva arter, och vilken effekt sådana initiativ skulle kunna ha.

4.6 Slutsatser

Sammanfattningsvis kan man utifrån resultatet dra slutsatsen att det inte är realistiskt att ställa krav på genomgående bekämpning av blomsterlupin i Dalarna då arten är så pass spridd och det inte finns ekonomiska möjligheter att sätta in de åtgärder som krävs. Naturvårdsverket (2023) har öppnat för att ambitionsnivån kan anpassas länsvis baserat på hur stor spridningen är av de olika arterna. Uppsatsförfattaren ställer sig frågande till hur stor skillnad en nationell förteckning

kommer att göra om den inte kombineras med ökade investeringar i kontrollinsatser mot invasiva arter. De aktörer som intervjuats i denna uppsats efterlyser mer statliga pengar för att kunna göra dessa investeringar men nuvarande styre verkar ovilliga att öka det ekonomiska stödet till insatser för miljö och naturvård. Det behöver också finnas möjlighet för tillsynsmyndigheten att utdela vite eller liknande påföljd till den som inte följer reglerna. Detta för att även markägare som är ointresserade av invasiva arter ska känna att det finns incitament att hantera dem. Samtidigt är många markägare drivna i arbetet mot invasiva arter och myndigheternas fokus bör ligga på att stötta och informera.

Parkslide är en art som fortfarande finns så pass sparsamt i Dalarna att den borde kunna bekämpas, men då krävs det att man hittar effektiva metoder och har den ekonomiska uthålligheten att fortsätta med bekämpningsåtgärderna tills man har blivit av med växten.

Bilden som de tillfrågade aktörerna ger är att det är oerhört kostsamt att bekämpa invasiva arter i stor skala, sannolikt så kostsamt att det i praktiken är omöjligt att helt och hållet utrota invasiva arter. För att minimera de negativa konsekvenserna av de invasiva arternas utbredning kommer det att bli allt viktigare att prioritera var man sätter in insatser för att de ska vara som mest effektiva samt att markägare, offentliga aktörer och privatpersoner i högre grad samverkar.

Både parkslide och blomsterlupin har introducerats till Sverige och Europa som trädgårdsväxter och har därmed medvetet planterats utan att de som planterade dem förstod vilka de framtida konsekvenserna skulle bli. Det är inte orimligt att anta att det idag finns arter som anses harmlösa men som i framtiden kommer att bli invasiva. Med ett klimat som kontinuerligt ändras, ändras också förutsättningarna för växtarter att trivas i Sverige, potentiellt till förmån för en framtida invasiv art. Landskapsarkitekter som yrkesgrupp har ett ansvar att göra medvetna växtval och hålla sig uppdaterade om vilka arter som anses kunna utgöra en risk för att undvika att nya arter orsakar liknande problem som parkslide och blomsterlupin orsakar idag.

5. Referenser

- Barkstedt, V. (2023). *Arbete med biologisk mångfald på Kungliga Djurgården*. Kandidatuppsats, Landskapsingenjörsprogrammet, SLU.
<https://stud.epsilon.slu.se/18585/>
- Bradley, B. A., Blumenthal, D. M., Wilcove, D. S., Ziska, L. H. (2010). Predicting plant invasions in an era of global change. *Trends in Ecology & Evolution*, 25(5), s. 310–318. doi:10.1016/j.tree.2009.12.003
- Bryman, A. (2018) *Samhällsvetenskapliga metoder*. 3:e uppl., Liber.
- Dániel-Ferreira, J., Fourcade, Y., Bommarco, R., Wissman, J., Öckinger, E. (2023). Communities in Infrastructure Habitats Are Species Rich but Only Partly Support Species Associated with Semi-Natural Grasslands. *Journal of Applied Ecology*, 60(5), s. 837–848. doi:10.1111/1365-2664.14378
- Ejvegård, R. (2009). *Vetenskaplig metod*. 4:e uppl., Studentlitteratur.
- Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 1143/2014 av den 22 oktober 2014 om förebyggande och hantering av introduktion och spridning av invasiva främmande arter. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/SV/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014R1143>
- Frihammar, M., Kaijser, L., Lagerqvist, M. (2018). Hotet i vägrenen: Blomsterlupinens plats i ett svenskt kulturarvslandskap. *Kulturella Perspektiv – Svensk etnologisk tidskrift*, 27(3–4). doi:10.54807/kp.v27.17134
- Höjermärk, L., Öist, E. (2022). *Kommunikation i arbetet kring invasiva växter*. Kandidatuppsats, Landskapsingenjörsprogrammet, SLU.
<https://stud.epsilon.slu.se/17677/>
- Lennartsson, T., Westin, A. (2019). *Ängar och slätter. Historia, ekologi, natur- och kulturmiljövärd*. Riksantikvariearbetet. urn:nbn:se:raa:diva-5938
- Millennium Ecosystem Assessment. (2005). *Ecosystems and Human Well-Being: Synthesis*. Island Press, Washington, DC.

- Naturvårdsverket (u.å.). *Blomsterlupin*.
<https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/invasiva-frammande-arter/Arter/arter-som-nej-omfattas-av-regler/blomsterlupin/> [2024-01-31]
- Naturvårdsverket (2019). *Invasiva främmande arter på EU:s förteckning – växter* [informationsblad].
<https://www.naturvardsverket.se/4acbae/globalassets/amnen/invasiva-frammande-arter/pdf/forteckning-av-invasiva-vaxter/eu-listade-invasiva-frammande-arter-vaxter.pdf>
- Naturvårdsverket (2022). *Parkslide* [faktablad].
<https://www.naturvardsverket.se/4ac5c2/globalassets/amnen/invasiva-frammande-arter/pdf/etablerade-vaxter-i-sverige/faktablad-parkslide.pdf>
- Naturvårdsverket (2023). *Frågor och svar om nationell förteckning*.
<https://www.naturvardsverket.se/amnesomraden/invasiva-frammande-arter/aktuellt/nationell-forteckning-over-invasiva-frammande-arter/> [2024-02-04]
- Pettersson, M., Strömberg, C., Keskitalo, E. C. H. (2016). Possibility to Implement Invasive Species Control in Swedish Forests. *Ambio* 45(S2), s. 214–222.
doi:10.1007/s13280-015-0754-5
- SFS 2018:1939 Förordning om invasiva främmande arter
- Statistiska Centralbyrån (u.å.). *Folkmängd efter region och år*.
https://www.statistikdatabasen.scb.se/pxweb/sv/ssd/START__BE__BE0101__BE0101A/BefolkningNy/table/tableViewLayout1/ [2024-03-06]
- Trafikverket (2016). *TDOK 2015:0469: Invasiva arter som ska bekämpas* [internt material]
- Wessman, F. (2023) *Sydsvenska kommuners arbete med bekämpning av invasiva arter*. Kandidatuppsats, Landskapsingenjörsprogrammet, SLU.
<https://stud.epsilon.slu.se/18838/>
- Wissman, J., Norlin, K., Lennartsson, T. (2016). *Invasiva arter i infrastruktur*, Centrum för biologisk mångfald.
http://media1.triekol.se/2020/02/98_Invasiva_arter_i_infrastruktur_TRIEKOL_hogupplöst.pdf

Tack

Jag vill tacka min handledare Lara och mina medstudenter i handledningsgruppen för ert fina stöd och er konstruktiva kritik. Jag vill också tacka mina vänner Jakob och Angelica för att de sett till att jag haft någonstans att sova de nätter jag behövt övernatta i Uppsala.

Framför allt vill jag tacka min älskade Ebba för att hon motiverat mig att skriva uppsatsen och för att hon hjälpt mig komma i gång igen när det känts övermäktigt.

Bilaga 1 – Frågor till kommuner

Vad är din yrkestitel?

Vad har du för arbetsuppgifter som är relaterade till invasiva arter?

Finns det några uttalade mål/ambitioner gällande kontroll av invasiva arter?

Vilka insatser gör för att kontrollera invasiva arter?

Hur upplever du att de insatser som gjorts har fungerat?

Hur högt prioriteras kontroll av invasiva arter relativt andra insatser för att främja biologisk mångfald.

Hur stort problem upplever du att invasiva arter är i kommunen?

På vems mark är problemen störst? Kommunens, privata markägare, Trafikverket?

Vad utgår ni från när ni planerar/genomför insatser för att kontrollera invasiva arter?

Hur stort fokus läggs på förebyggande arbete som information till privatpersoner och yrkesverksamma, respektive bekämpning av invasiva växter?

Görs bekämpningsåtgärder i kommunens egen regi eller tar ni in entreprenörer? Kontrolleras deras kunskaper om invasiva arter på något sätt?

Görs tillräckligt för att kontrollera invasiva arter i din mening? Om inte, vad skulle du vilja att man gjorde mer?

Finns det något annat du vill nämna?

Bilaga 2 – Frågor till Trafikverket

Vad är din yrkestitel?

Vad har du för arbetsuppgifter som är relaterade till invasiva arter?

Har ni några uttalade mål/ambitioner gällande kontroll av invasiva arter?

Vilka insatser gör för att kontrollera invasiva arter?

Hur upplever du att de insatser som gjorts har fungerat?

Hur högt prioriteras kontroll av invasiva arter relativt andra insatser för att främja biologisk mångfald.

Hur stort problem upplever du att invasiva arter är i er verksamhet?

Hur skiljer sig er hantering av invasiva arter som är med på EU:s förteckning från hanteringen av de som inte är det?

Parkslide och blomsterlupin kan tas upp på en nationell förteckning över invasiva arter inom kort och därmed omfattas av krav på bekämpning. Har ni förberett er för det på något sätt och hur tror du att en sådan lagändring kommer påverka hur ni jobbar?

Hur stort fokus läggs på förebyggande arbete respektive bekämpning av invasiva växter?

Görs bekämpningsåtgärder i egen regi eller tar ni in entreprenörer? Kontrolleras deras kunskaper om invasiva arter på något sätt?

Görs tillräckligt för att kontrollera invasiva arter i din mening? Om inte, vad skulle du vilja att man gjorde mer?

Finns det något annat du vill nämna?

Publicering och arkivering

Godkända självständiga arbeten (examensarbeten) vid SLU publiceras elektroniskt. Som student äger du upphovsrätten till ditt arbete och behöver godkänna publiceringen. Om du kryssar i **JA**, så kommer fulltexten (pdf-filen) och metadata bli synliga och sökbara på internet. Om du kryssar i **NEJ**, kommer endast metadata och sammanfattning bli synliga och sökbara. Även om du inte publicerar fulltexten kommer den arkiveras digitalt. Om fler än en person har skrivit arbetet gäller krysset för samtliga författare. Du hittar en länk till SLU:s publiceringsavtal på den här sidan:

- <https://libanswers.slu.se/sv/faq/228316>.

JA, jag ger härmed min tillåtelse till att föreliggande arbete publiceras enligt SLU:s avtal om överlåtelse av rätt att publicera verk.

NEJ, jag ger inte min tillåtelse att publicera fulltexten av föreliggande arbete. Arbetet laddas dock upp för arkivering och metadata och sammanfattning blir synliga och sökbara.